

A GYAKORLAT MŰHELYÉBŐL

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Kaposvári Campus, Neveléstudományi Intézet, Gyógypedagógiai Tanszék

Az ember tragédiájának fejlesztési fókusszal történő feldolgozási lehetőségei integráló szakgimnáziumban tanuló SNI és BTMN diákok segítése céljából

LADNAI ATTILÁNÉ

Ladni.Attilane@uni-mate.com

<https://orcid.org/0000-0002-9413-9649>

ABSZTRAKT

A tanulmány problémafelvetése arra a tényre épül, hogy a köznevelés színterein a SNI és BTMN diagnózissal rendelkező tanulók arányának növekedése évről évre tapasztalható. Ennek hatékony kezelése nem teljesen megoldott. Szükséges olyan fejlesztő eszköztár létrehozása, amellyel a fejlesztések egy része elláthatók akár a szaktanárok által.

Az egyes témák feldolgozása - a szerző szerint - magyar nyelv és irodalom tantárgyba integráltn, tartalomba ágyazott készség és képességfejlesztés mentén valósítható meg igazán hatékonyan. Jelen tanulmányban Madách Imre *Az ember tragédiája* című drámája kerül feldolgozásra. A segédanyag az RJR modellre és Bloom taxonómiájára építve problémafelvető kérdések és készségfejlesztő feladatok, valamint integrált osztályban használható, komplett, differenciálásra alkalmas nyújtó, egyéni haladási tempó biztosítását szolgáló óraterveket tartalmaz, melyekben meghatározó a megváltozott tanulásiirányítási technikák szerepe, és a diákok egyéni képességeihez mért optimális kihívás jelenléte is. A segédanyag elkészítésénél fokozott hangsúly került arra, hogy kézzelfogható fejlesztési eszköz jöjjön létre mely elősegíti a „fixed mindset”-ből a „growth mindset-ba” történő elmozdulást.

Érdekes és érdemes lenne hatás- és bevéásvizsgálatokat végezni, megvizsgálni a tanulási teljesítmény és a tudás hatékonysága tekintetében gyakorolt esetleges hatást, felmutatva ezzel a munka tudományos értelemben vett eredményességének bizonyítékát.

Kulcsszavak: oktatási segédanyag, fejlesztési fókusz, growth mindset, RJR modell, Bloom taxonómiája

DOI: [10.52092/GYOSZE.2025.2.4](https://doi.org/10.52092/GYOSZE.2025.2.4)

AZ ELMÉLETI HÁTTER ÖSSZEFOGLALÁSA

Kőpatakiné 2004-ben arra a megállapításra jutott, hogy „*így tűnik, a sajátos nevelési igényű tanulók integrált nevelésének hirtelen növekedésére az iskolarendszer nem készült fel teljesen.*” (Kőpatakiné, 2004, p. 119). Mesterházi Zsuzsa (2019) a gyógypedagógus kompetenciáját szaktudás, gyakorlati tevékenység és személyiségvonalak együtteseként definiálja, azaz a speciális nevelési szükségletek, életvezetési problémák átfogó felméréséből adódó gyógypedagógiai feladatok meghatározásaként és ezek ellátásaként írja le. Amiből kevesebb tudással rendelkezik egy gyógypedagógus, mint a szakos, többségi pedagógus (tanár, oktató), az a szaktárgyi, módszertani ismeret. Jelenleg –tekintettel a köznevelés színtereit érintő, egyre súlyosabbá váló nehézségekre – kifejezetten hasznos (lenne), ha e két ismeretkör integrálnódna. Ezt a gondolatmenetet

követve és fel/kihasználva készült el ez az oktatási segédanyag¹. A munka a komplex gyógypedagógiai-pszichológiai modell humanisztikus emberképét veszi alapul (saját kiemelések vö. Gordosné, 2012; Mesterházi & Szekeres, 2019), a kijelölt téma tartalmi feldolgozását többféle megközelítés mentén kínálja fel, ezzel alternatívákat és választási lehetőségeket biztosítva a sikeres megértési folyamat megtörténésére, a tananyag feldolgozására. Mindeközben a feldolgozás épít a Nagy (2000) által feltárt fejlesztési területekre is. Nagy (2000) az általános kompetenciákat kognitív, szociális és személyes területekre osztja fel, elkülönítve ezeken belül készségeket, motívumokat és képességeket, valamint meghatározza ezek fejlődési útjait és fejlesztési lehetőségeit. Szerinte a kognitív kompetencia a többi „kiszolgálója” és alapfeltétele is.

Emellett másik jelentős pillér a munkában a pozitív pszichológiai megközelítés. Vagyis, az a tény, hogy a diákok ösztönzése összehangolt céljaik meghatározására erőteljesen növeli a motivációt és a kitartást (Sheldon & Elliot, 1999). A tanulási célok és a „gyarapodó” (growth mindset) gondolkodásmód ápolása segíthetnek abban, hogy a diákok a visszajelzéseket és az ezzel kapcsolatban tapasztalt érzéseket, vélekedéseket tanulási és növekedési lehetőségeknek tekintsék (Grant & Dweck, 2003). Ez egyfajta remény ápolása is, mely mellett a diákok egyre inkább lelkesebbé válnak jövőbeli lehetőségeik iránt, megértik, hogy a kihívások és kudarcok vagy buktatók elkerülhetetlen részei az életnek (Snyder et al, 1997); Duckworth, Peterson, Matthews, Kelly, 2007). Dweck (2006) szerint az egyén alapvető hitci, intelligenciája és stabilitásáról alkotott képességei jelentős mértékben befolyásolják erőfeszítéseit, motivációját és teljesítményét. Véleménye szerint alapjában az határozza meg az emberek egész életét, hogy „fix” (fixed mindset) gondolkodásmódjuk vagy „gyarapodó” (growth mindset) gondolkodásmódjuk van. Ennek lényege, hogy az egyén az általa ismert képességei határain belül tűz ki célokat annak érdekében, hogy bizonyítsa értékeit és kompetenciáját (Dweck, 2007). A határok folyamatos feszegetését elváró, így a fejlődést is kilátásba helyező gyarapodó gondolkodásmód szempontjából a tehetség és az erőfeszítés, valamint az elszántság és a siker is alapvető kompetenciaelem. A gyarapodó gondolkodásmód szerint élő (akár explicit vagy implicit módon) egyének a kudarcokat, mint tanulási és növekedési lehetőségeket fogják fel, és aktívan keresik azokat a visszajelzéseket, amelyek javíthatják teljesítményüket (vö. Mangels et al, 2006; Dweck, 2007). Dweck (2006) négy lépést javasol a gyarapodó gondolkodásmód kialakításának elősegítésére: (a) tanulja meg a diák azonosítani a rögzített gondolkodásmód hangját, (b) ismerje fel, hogy a kihívások értelmezése között is lehet választani, (c) ismerje fel és fogadja el a beazonosított gyarapodó gondolkodásmódú „hangot”, és (d) tegyen lépéseket az új kihívások kitűzése és elfogadása felé. Rámutat, hogy a fiatalok életében szerepet játszó felnőttek, például szülők, tanárok, mentorok, coachok, kiemelkedő szerepet játszanak a gondolkodásmód kialakulásában (nem meglepő módon a saját korosztályukba tartozó „véleményvezérek” hatása is meghatározó). Dweck (2007) hangsúlyozza továbbá, hogy az erőfeszítésekre és a kitartásra összpontosító visszajelzések vagy dicséretnek szerepe rendkívüli módon meghatározó az oktatási intézményekben. Ezeknek pedig nem a képességekre, hanem az erőfeszítésekre kell irányulniuk, amennyiben cél a diákok növekedési gondolkodásának kialakítása. Az intelligencia implicit elmélete közvetett módon befolyásolja a gondolkodásmódot. Kutatások arra mutatnak rá, hogy a dicséret (vagy szélesebb körben maga az értékelés) milyen hatással lehet a növendékekre (vö. Arató 2017: visszajelzés a tanulás módjával). Mueller & Dweck (1998) megállapították, hogy az intelligencia vagy a képesség dicsérete csökkentett motivációhoz és erőfeszítéshez vezetett, míg a kemény mun-

¹ Természetesen a tanulmányban foglaltak kivételése a szakemberek közötti kompetenciahatárok közötti mozgást is feltételezi. A két fő szerkezeti egységénél a szerző jelölte, mely kompetenciát feltételezi elsődlegesen a megvalósítás. Természetesen a komplex tudásajátítási folyamatban kiemelt jelentőségű, hogy a különböző végzettségű szakemberek (gyógypedagógus, fejlesztőpedagógus, tanár) egymást támogassák.

ka és erőfeszítés dicsérete fokozott motivációt eredményez. Ez pedig jelentős hatást gyakorolt a képességek megítélésére és a gondolkodásmódra, akár az egyénnek önmagával, akár a tanulmányaival kapcsolatban. A segédanyagok elkészítésénél fokozott hangsúly került ennek a szemléletmódnak a kialakítására, melynek lényegi elemei az alábbi, 1. sz. táblázatban kerültek összehasonlító bemutatásra.

growth mindset	viszonyítási pont	fixed mindset
tanulási lehetőség	hiba	képességek határa
mindent meg tudok, amit akrok	tanuláshoz való viszony	vagy jó vagyok valakiben, vagy nem
beállítással, arányosan határozza meg	saját képességek	fixek
lehetősége, hogy többé-jobbá váljak	külvilág	nem szereti
építő jelleg	viszajelzés/kritika	személyeskedő, személyes, nem +
inspirálólag hat	többiek sikeréhez való viszony	fenyegetve éri magát mások sikerének hatására
szereti	új dolgok kipróbálása	akkor ragaszkodik, amit tud, nem nyitott az újra
szabadság	általános érzet, viszonyulás	korlátozottan
vágyakozás a tanulásra, az új képességek kiépítésére	éretklődés	vágyakozás, hogy okozni tudjon
mindenki jó valakiben	másokhoz való viszony	folytatos összehasonlítás a meghatározó
szeret megoldani a céljait	erőfeszítés	könnyen feladja
fejleszhető	tehetség	vagy van, vagy nincs
Mit tudok még megtenni a céloom megvalósulásáért?	jellemző vélekedés	Miért próbálkozom, ha előre nem ment, úgyse fog??
lehetőségi határolások/korlátlanok	lehetőségek	előre meg vannak határozva
maga az előzetes - inkább intrinik	jutalom	odahár értelem is számít rá - "jaj" - inkább extrinik

1. táblázat. A growth és a fixed mindset szerepe a tanuláshoz való viszonyulásban (saját készítésű táblázat Dneek 2006,2007 és saját interpretációk alapján).

Módszertani alapok tekintetében a magyar nyelv és irodalom konstruktivista (Nahalka, 1997, 2013) megközelítése, a Pethőné (2005) által képviselt befogadó központú irodalomtanítás szemléletének jelenléte a meghatározó a tanulási segédanyagban. Ezek mellett a konstruktivista pedagógia és a befogadó központú irodalomtanítás elveit is gyakorlati aspektusból közelíti meg a feldolgozás, hiszen feladataiban jelentős mértékben épít a tudás befogadó (ez esetben a gyermek) általi létrehozására, valamint a tanárt elsődlegesen facilitatori szerepben, illetve a tudáselsajátítás támogatójaként értelmezi. Ezt támogatja az RJR modell mentén történő óratervezés és kritikai attitűd fejlesztését támogató kérdésfelvetések. Ezekon túl a gondolkodási képességek fejlesztése az eltérő részképességek tekintetbe vételével és a differenciálás² is nyomtatékosan megjelenik a munkában. Mivel a napi iskolai gyakorlat során is szükséges arra alapozni, hogy milyen módszerek melyik gyermeknél alkalmazhatók hatékonyan egy-egy adott téma vonatkozásában; erre is kínál megoldást a segédanyag. A feladatok kiválasztásánál, elkészítésénél és megszerkesztésénél felhasználásra került továbbá Bloom-taxonómiaja (Anderson & Krathwohl, 2000). Az ismeret, megértés és alkalmazás (az alpműveletek) analízis, szintézis, értékelés (magasabb rendű gondolkodási műveletek) tipizálásának megfelelően kerültek meghatározásra példakérdések. A tanári kérdés szintjeit továbbfejlesztve Bloom & Sanders (idézi Pethőné 2005) által javasolt ténykérdések, transzfer- és interpretációs kérdések, alkalmazási, elemző, szintézis-, értékelő kérdések egyaránt megtalálhatók a segédanyagokban. További meghatározó didaktikai pillér jelen munkában az RJR³ modell (Pethőné, 2005). A befogadasközpontú és kompetenciafejlesztő irodalomtanulási folyamat tervezését és szervezését meghatározó általános tanulási keret, a Ráhangolódás – Jelentésteremtés – Reflektálás. Alapjait a konstruktív pedagógia biztosítja (Nahalka, 2013), amelyben a tudás nem kizárólag fix új ismeret, hanem az az előzetes tudásra épülő konstruktum. A kritikai gondolkodást támogató

² A differenciálás többször felvetésként jelenik meg a munkában, hiszen a tanár ismeri a gyermeket és a gyermekcsoportot, valamint az egyéni készségeket, képességeket és specifikus nevelési szükségleteket, ez alapján tudja óráját ennek megfelelően alakítani, tervezni.

³ Ráhangolódás, jelentésteremtés, reflektálás, mint a konstruktív pedagógiai saját tudáskonstruktum megteremtését előírányzó órafelépítési struktúra.

iskolai gyakorlat segít az értelemképzésben, az egyéni jelentés megteremtésében és a tudásszerzést aktív-produktív folyamatnak tekinti (vö: Pethőné, 2005). A reflektálás folyamatában történik az új ismeret beágyazódása. Idejét tekintve a jelentésteremtésre szükséges idővel van összhangban, nagyjából azonos arányban kell szerepet kapjon egy tanóra tekintetében. A megértés tulajdonképpeni legmagasabb szintjéig szükséges eljutni, amikor a diák/tanuló képes saját „nyelvén” megfogalmazni, visszaadni, átértelmezni tudja az új ismeretet (Pethőné, 2005).

A tanulmányban a differenciálás (tartalmi, mennyiségi, minőségi) eszközként jelenik meg, hozzájárulva a tananyag tanulók számára megfelelő (képesség, speciális nevelési szükséglet, tanulási stílus) módon történő eljuttatásához, ezzel támogatva a tanulói motivációt, sikerességet és az oktatási folyamat hatékonyságát (Tomlinson, 1999).

CÉLKITŰZÉS

Jelen tanulmány célja Madách Imre *Az ember tragédiája* című művének sajátos feldolgozása. Az interpretáció oly módon történik, hogy szakgimnazista sajátos nevelési igényű (továbbiakban: SNI) és beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel (továbbiakban: BTMN⁴) diákok tudáselsajátítási folyamatát támogató oktatási segédanyag jöjjön létre, amely magyar nyelv és irodalom fókusszal segíti a (gyógy)pedagógusok és/vagy fejlesztőpedagógusok, valamint a tanár/oktató és a diákok sikeres, közös tevékenységének hatékony megvalósulását a tanítási órákon.

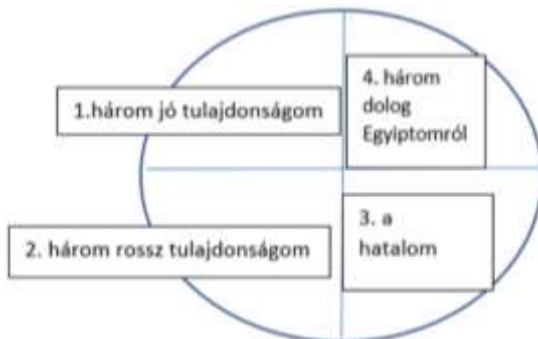
EREDMÉNY: MÓDSZERTANI SEGÉDANYAG – MADÁCH IMRE: AZ EMBER TRAGÉDIÁJA FELDOLGOZÁSÁRA

Variációk egy téma feldolgozására az RJR modell alapján, három változatban, eltérő órátípusokra (új ismeret elsajátítása 4. és 15. szín), valamint összefoglaló órára, továbbá nyelvtani ismeretek gyakorlására, tanítására tesz javaslatot a szerző. Kompetencia vonatkozásában elsődlegesen magyarszakos pedagógus/tanár/oktató szükséges a megvalósításhoz. Egy képzeletbeli 25 fős osztályra készült a feldolgozás, amely tartalmaz eltérő ütemű haladás esetére is javaslatokat. A tantárgyi integráció lehetőségeit felhasználva esetleges nyelvtani témakörök tekintetében stilisztikán belül romantika és modernség témák kerülhetnek beépítésre és feldolgozásra az egyes feladattípusok közé ékelve. Ezen felül a retorikai (meggyőzés és hatásfokozás eszközei), valamint szövegteni ismeretek (struktúra, szerkezet, ok-okozati összefüggések feltárása, szövegértés és szövegalkotás stb.) is remekül fejleszthetők az irodalmi fókuszú feldolgozási folyamatok kereteinek segítségével. Ezzel óraszámot és gyakorlási lehetőséget is nyerhet az e megközelítést alkalmazó pedagógus (tanár, oktató). Időkeret tekintetében 45 perces feldolgozások tetszőlegesen alakíthatók és bővíthetők projektekké, esetleg összevont órás tevékenységgé is. Tematikus tervhez hasonló áttekinthető táblázat segíti az átláthatóságot (ld. 1. sz. melléklet). Az alábbiakban folyamatos szöveggént kerülnek a feladatok megjelenítésre.

⁴ Az, hogy a feladatokat BTMN és SNI kategóriák szerint is részletezésre kerüljenek, meghaladja a tanulmány kereteit. Egyértelmű, hogy más típusú haladási támogatásra van szüksége például egy autizmusban érintett és egy ADHD diagnózissal rendelkező gyermeknek (a komorbiditásról nem is szólva). A szakértői vélemények irányokat nyújtanak és orientálnak a szaktanár/oktató, fejlesztőpedagógus és gyógypedagógus részére. A felvetett javaslatokat annak figyelembevételével kell alkalmazni, amit a gyermek specifikus igényei és szükségletei megkövetelnek, illetve amit lehetőségei és készségei, képességei lehetővé tesznek.

4. szín – Egyiptom – feldolgoása⁵

Ráhangelődés (5 p): (EM)⁶ Rajzoljatok egy kört, és osszátok fel négy részre, majd minden körcikket töltsétek fel tartalommal. ld. 1. sz. segédanyag. (PM) Padtársaddal beszélj meg, mit miért írtál a Te és Ő is a lapjára. Egyetértetek? (FOM): Hogyan érvényesülnek életetekben a jó és a rossz tulajdonságok? Ki, mikor, mi alapján dönti el, hogy melyik mikor jó vagy rossz? Mindenki mindenben egyetért, miért? Mi a hatalom? Kinek van, ki fölött? Ki mondja meg, mi a rossz és a jó?

1. sz. segédanyag. Grafikai szervező halmazábra (saját szerkesztés)

Eltérő ütemű haladás esetére: A YouTube -on meghallgatható a szín 16 perc alatt, ha valaki nem olvasta volna el, így pótolni tudja. Közben egy meghatározott feladat elvégzése kérhető tőle (tőlük). ld. 2. sz. segédanyag.

2. sz. segédanyag. Pókháló ábra (Pethóné, 2005, p. 248.).

⁵ Vass (2000) alapján 9-10. oldal segédletként is kiosztható eltérő haladás esetére. URL: <https://vassjudit.hu/wp-content/uploads/2019/12/MADÁCH-AZ-EMBER-TRAGÉDIÁJA-értelmezés.pdf>. (Letöltve: 2025.01.26.)

⁶ EM: egyéni munka, PM: páros munka, FOM: frontális osztálymunka

Ha nem mennek az érvek, lehet tulajdonságot is gyűjteni. Ha nem érti az összefüggéseket, több szereplőre vonatkoztatva is elkészítheti a grafikai szervező kiegészítését. Ha akar, hallgatás után csatlakozhat is az egyik csoporthoz, amennyiben többen dolgoznak külön, így is tudják folytatni a munkát. Fontos, hogy kellő mennyiségű és minőségű előismeret birtokában legyenek a diákok (tehát már tanulják az érveket eddigre, így várható csak el ebben a ráhangolódási fázisban magasabb gondolkodási szint annak az ismeretnek az alkalmazását tekintve).

Jelentésteremtés: 6 fős csoportok – 4 csoport esetén, kooperatív szerepek szerint – tevékenykednek tovább, (tegyük fel, hogy van 1 fő, aki nem olvasta el, ő külön dolgozik, amíg nem fejezi be a történet hallgatását.) A csoportok egy címet húznak/kapnak: Az egyeduralom természete, Az érzelmek szerepe, Férfi és nő viszonya, Nép és hatalom viszonya. Tanári kalauz segíti a feldolgozást, és a szöveg rendelkezésre áll. (ld. 3. sz. segédanyag). A kérdéskör feldolgozásához tetszőleges grafikai szervező használható, készíthető. A feldolgozást követően (10 p) a csoportok bemutatják egymásnak feldolgozásait (4*5p), közös megbeszélés zárja a munkát.

- *Az egyeduralom természete.* Milyen hatalma van a fáraónak? Az előző színhez képest Ádám miben érzi magát többnek? Hogy érzi magát Ádám? Milyennek látja őt Lucifer? Hogyan vélekedik a rabszolganő a fáraó viselkedéséről? Miben hisz itt a fáraó a szín elején, s ez hogyan változik a szín végére? Mi a történet, ami hatására mindez végbemegy?
- *Az érzelmek szerepe.* Mit jelent az érzelem? Hogyan jelenik meg a színben? Hogyan vélekedik erről Lucifer, és hogyan Ádám és Éva (a szerepeikben)? Kik között milyen érzelmi viszony van? Keress ezt alátámasztó idézeteket a műből! Hogyan jelennek meg verbálisan és nonverbálisan az érzések? Mit hajszol a fáraó? És eléri vajon?
- *Férfi és nő viszonya.* Milyen alá- és fölérendeltségi viszonyok jelennek meg a műben? Hogyan áll Ádám Évához (becsüli, tiszteli, vonzódik hozzá)? Hogyan viszonyul érzelmileg Éva rabszolga társához és hogyan a fáraóhoz a szín különböző részeiben?
- *Nép és hatalom viszonya.* Mit gondol Lucifer a fáraó hatalmáról és mit a népről? Szerinte kinek mi a fontos? Milyen megoldási alternatívát kínál Ádámnak a hatalom kapcsán? Ádám erre hogyan reagál? Milyen eszmékből ábrándul ki, s melyekért lelkesedik a szín végére a fáraó? Szerinted kell a népnek vezető? Milyen a jó vezető?

Eltérő ütemű haladás esetére. Egészítsd ki a szöveget! (A szavak szükség szerint meg is adhatók). Szavak: Ádám, trónterem, kiabálva, Éva, megmentésére, már, későn, meghal, megragadja, hű, felszabadítja, dolgozó, tetteit, dicsőség valamí, új, megmutatja, néhány, év, látvány, hátrahagyva, felismeri, egyenlőség

A fáraó....., akinek aben egy rabszolgamenekül. Felesége,..... sietve megy deérkezik és a férfi.....A fáraótaz asszony.....szerelem és kérésérea piramisonrabszolgákat. Eddigicsakis avezérelte, de ez mostvolt. Lucifer....., mi lesz a fáraóból.....mílván. Amegrémiszti Évát, így mindentLuciferreltovább. Ádám.....eddig tetteit, és megfogalmazódik benne azgondolata.

3. sz. segédanyag. Lyukas szöveg kiegészítése (saját szerkesztés).

Keress szinonimákat (szinonima szótár is használható) az alábbi szavakra, határozd meg a szófajukat (ld. 4.sz. segédanyag). Esetleg készíts belőle online keresztretjvényt.

Szavak: trónterem, kiabál, megmentés, már, későn, meghal, megragadja, hű, felszabadítja, dolgozó, tetteit, dicsőség valami, új, megmutatja, nébány, év, látvány, hátrahagyva, felismeri, egyenlőség

4. sz. segédanyag. Kreatív írás (saját szerkesztés).

Reflektálás (10p): *egy témáról különböző szerepekben* technikával a csoport témájának címét foglalják össze a csoport tagjai, amit közös munka után a szóvivő tesz közzé az osztály számára. A feladat nehézségét a nézőpontváltás adja, vagyis, hogy melyik szereplő hogyan éli meg, éli át, vagy miként értékeli ugyanazt az eseményt. Húzókérdésekre kerülnek meghatározásra a témák kifejtésének módjai: távirati stílus, hivatalos levél, SMS, törvény, használati utasítás.

Eltérő ütemű haladás esetére: Az adott téma kifejtéséhez a tanár fogalommagyarázatot készít arról, hogy mi jellemző az adott stílusra, szokványos szófordulatok kigyűjtése, minta biztosítása, ami alapján be tud kapcsolódni a diák a közös munkába. Szövegértési nehézség esetén rövid tartalmi összefoglaló készíthető (tanár által) a színből az adott téma vonatkozásában, így segítve a közös munkafolyamatba való csatlakozást. A segítséget a tanár a diák speciális szükségleteinek megfelelően készíti el, a diagnózisában megjelöltek figyelembevételével, akár a gyógypedagógus segítségét kérve, a kompetenciahatárok betartásával.

15. szín – Az édenen kívül - feldolgozása

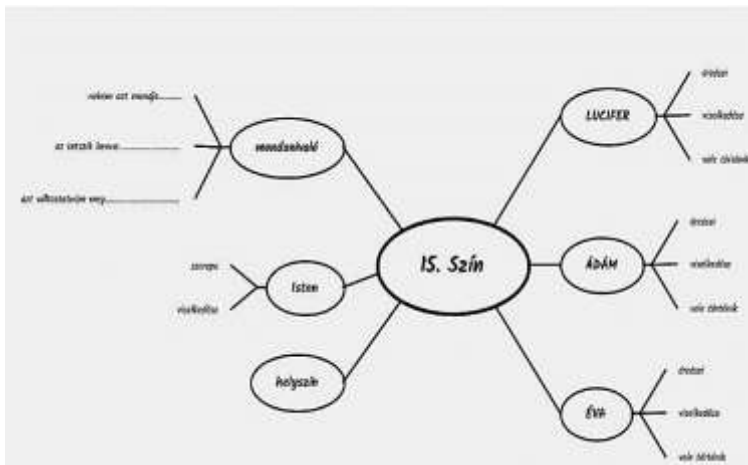
Ráhangolódás (5p): *Ötlebtörze.* Gyűjtsetek arra vonatkozóan információkat, hogy mit jelent a Google szerint a szabad akarat, a fejlődés, a kétség, a remény. Rögzítsétek T-táblában⁷ (PM), melynek másik oldalára a fogalmak párokkal közös jelentését rögzítsétek. Hol fordultak elő ezek (milyen korotokban, milyen szituáció kapcsán) az életetekben? Mit gondoltok, melyik mennyire fontos?

Eltérő ütemű haladás esetére: Fenti kulcsszavak jelentését magába foglaló képek rögzítése, esetleg kép és fogalom meghatározásának összekötésével segíthető az elvont fogalmak megértése. Ezek után arra kérhető a tanuló, hogy saját életéből támassza alá példákkal, hol és milyen körülmények között találkozott már ezekkel a fogalmakkal, melyik miért fontos.

Jelentésteremtés (20p): *Vándorló csoportok* technikával dolgozzák fel a tanulók a színt. 5 db 5 fős csoport van, amennyiben van, aki elakad, számára folyamatos becsatlakozási lehetőség biztosított. Az alábbi 4 kérdés a terem különféle pontjaira kerül kihelyezésre. Mi Lucifer álláspontja a reménnyel kapcsolatban, s ezt hogyan/miért használja Ádámmal kapcsolatban? (3944-3949 sorok), Ki ellen lázad Ádám, és milyen tette hogyan és mi okból készül? Mit jelent be Éva, hogyan reagál rá Ádám, és hogyan Lucifer? Miért? Hogyan és mivel készítette elő Madách a zárósor „küzdj”-ét korábban? Minden kérdés megválaszolására max. 5 perc áll rendelkezésre. A tanár látja, hogy mennyi idő eltelté után szólítja fel a csoportokat „vándorlásra” ezáltal eldöntve, hogy biztosít-e lehetőséget az adott kérdéshez való visszatérésre, avagy nem. A csoportok a másik csoport választát elolvashatják, kiegészíthetik, nem javíthatják. Ha letelt az idő és minden csoport minden kérdésre választ adott, azok megbeszélése következik. Értékelése a csoporttól függően előre megbeszélte feltételek és kritériumok mentén történik.

Eltérő ütemű haladás esetére: Pókhálóóra (saját készítésű, pl. X-mind) kiegészítése ld. 5. sz. segédanyag.

⁷ „A T-táblázat egy olyan grafikai szervező, amely többnyire egy fogalom két vonatkozásának összehasonlítására (bináris oppozíciók megjelenítésére) alkalmazható” (Pethőné, 2005, p. 291.).

5. sz. segédanyag. Pókhálóábra (saját szerkesztés).

A 6. sz. segédanyag tetszés szerint elkészíthető akár a Wordwall felületén, az alábbiak szerint. Kösd össze a párokat, értelmezd a mondatokat, kérdéseket. Az összekötés által létrejött kérdéseket válaszold meg a mű alapján. Vagy – akár – teljes órás feladatnak is megfelelő. A szövegből ki lehet a sorokat keresni, egyszerűsítve ezzel a feladatot – szükség esetén.

6. sz. segédanyag. Párosítás (saját szerkesztés a Wordwall oldalon).

Reflektálás (20p): Esmecsere (Pethőné, 2005, p. 217.) segítségével történik a reflektálás. A kérdésekre adott válaszokat, kiegészítéseket, megjegyzéseket, magyarázatokat és indoklásokat, megerősítéseket reflektálják a diákok. A felmerülő kérdések megválaszolásra kerülnek. A diákok egymásnak is feltehetik a kérdéseket, megvédhetik saját álláspontjukat, átgondolhatják társaik válaszait.

Eltérő ütemű haladás esetére: Kockázás (ld. Pethőné, 2005, p. 263-264) (PM). Minden kockán szereplő pont egy másik kérdés. 1 pont: Írd le! (Milyen Éva? Hol áll Ádám?). 2 pont: Hasonlítsd össze az előző színben és a mostani színben szereplő Lucifert! 3 pont: Mi jut eszedbe a szabad akarat kifejezéséről? 4 pont: Mik a szín részei? Miben rejlik a mű végének hatása? 5 pont: Hogyan és mire tudod használni, amit tanultál? 6 pont: Tetszett vagy nem tetszett a mű? miért igen, vagy miért nem? Esetleg a 6. sz. segédanyag segítségével gyűjtési jelleggel egyszerű információk visszakeresése is kérhető, egyéni haladási ütem figyelembevételével.

Összefoglaló óra

Ráhangelődés. Aláfestésként hallgassátok meg a Belga előadásában a művet! Készíts listát vagy TTM táblázatot⁸ arról, hogy mi mindent tudsz már a műről, mi az, amit még szeretnél tudni.

Eltérő ütemű haladás esete: A zene szövegét megkapja kinyomtatva. Arra kéri a tanár/oktató, hogy jelölje benne az egyes színek számát piros aláhúzással. Kékkel a színekben a neveket, feketével a helyszíneket, zölddel pedig a szín cselekményét összefoglaló kulcsszavakat jelölje! Készítsen róla táblázatot! (Minta adható – pedagógus készíti a diák számára –, ha szükséges, elkészíthető lyukas táblázat, melyet csak kiegészíteni kell.)

Jelentésteremtés (25p): Összekevert sorrend ld. 7. sz. segédanyag. A készített segédanyag feldarabolásra kerül (15*3=45), a darabkákat húzással szétosztjuk (valakinek egy, de többnyire 2 jut fejenként). A táblára rögzítésre kerülnek 1-15-ig a színek, a diákok pedig egyenként a táblára (a megfelelő oszlopba) elhelyezik a szétvágtott részleteket. *Véleményvonalal* szavaznak a diákok.

„E szők határu lét-e mindenem...?”	☐	Ha meghalok, megszűnik minden?
„Megy-e előbbre majdan fajzatom...”	☐	Van-e fejlődés az emberiség életében?
Lucifer megoldása Ádám számára:	☐	halál
„Van-e jutalma a nemes kebelnek...?”	☐	Van-e értelme a küzdelemnek?
Ádám felébredésekor nem tudja	☐	a valóságot látta-e, vagy álmódott?
Ádám a hit, remény, kétség	☐	között ingadozik
Éva anyaságának híre	☐	új lehetőség Ádám számára.
„De, oh Uram! ki fog feltartani, / Hogy megm	☐	Ki tudja, mi a helyes?

7. sz. segédanyag. Idézetkeresés (saját szerkesztés).

Annak megfelelően, hogy kinek melyik szereplő (Ádám, Éva, Lucifer) a „kedvence”, – egy szín történései alapján – jellemterkép és/vagy karaktertáblázat készítését kérjük tőlük (ld. 8. segédanyag).

szereplő	erősség	gyengeség	indoklás	mikor, hol
én	saját erősség		miért az	példa
Lucifer	őszinteség	nem az	felvállalja véleményét az Úrral szemben az első színben.	1.szín, Mennyben

8. sz. segédanyag. Karaktertáblázat (saját szerkesztés).

Esetleg kérhető, hogy egészítsék ki az alábbi (szempont)táblázatot az önértelmezés és a teremtett világban való viszonyulás tekintetében (ld. 9. sz. segédanyag).

⁸ „Tudom, tudni akarom, megtanultam” táblázat, mint grafikai szervező. (Lásd Pethóné, 2005).

MI JELLEMZI AZ EMBER(PÁR) HELYZETÉT A TEREMTETT VILÁGBAN?			
A PARADICSOMBAN (2. SZÍN)	A BŰNBEESÉSSEL (2-3. SZÍN)	A TÖRTÉNETI SZÍNEKBEN (4-14. SZÍN)	A 15. SZÍNBEN
KI ÉS HOGYAN ALAKÍTTA ÁDÁMNAK LÉTHEZ VALÓ VISZONYÁT, ÖNÉRTÉLMÉZÉSÉT?			
A PARADICSOMBAN (2. SZÍN)	A BŰNBEESÉSSEL (2-3. SZÍN)	A TÖRTÉNETI SZÍNEKBEN (4-14. SZÍN)	A 15. SZÍNBEN
HOGYAN TEKINT ÁDÁM ÖNMAGÁRA, MIT GONDOL EMBER VOLTÁRÓL?			
A PARADICSOMBAN (2. SZÍN)	A BŰNBEESÉSSEL (2-3. SZÍN)	A TÖRTÉNETI SZÍNEKBEN (4-14. SZÍN)	A 15. SZÍNBEN

9. sz. segédanyag. Szemponttáblázat (Maul & Pethőné, 2008 alapján).

Eltérő ütemű haladás esetére: Okosdoboz feladatai, Wordwall feladatai fejlesztendő képességekre tekintettel.

Reflektálás (25p): Ellenőrizzük le a táblára felhelyezett darabkákat. Ami esetleg nincs megfelelő helyen, azt javítsuk. Töltsük ki a TTM táblázat megtanultam oszlopát! Készítsünk Kilépőkártyát (Pethőné, 2005, p. 263.)! Kérlek, fogalmazz meg néhány, számodra fontos gondolatot a mai óra kapcsán! Fogalmazz meg egy a tananyaghoz kapcsolódó kérdést! Kérlek, írd számomra egy személyes megjegyzést vagy észrevételt az összefoglalás vonatkozásában!

Eltérő ütemű haladás esetére: Készíts egy kiválasztott színhez Jelmeztervet és/vagy Színpadtervet és/vagy Illusztrációt (Pethőné, 2005, p.250.)! Jelentés írása különféle források alapján (Pethőné, 2005, p. 245.). Kérdések: Honnan indultak a főhősök? Mi történt velük? Milyen jelentősebb események alapján változtak, ha változtak? Voltak-e veszélyek? Ha igen, hogyan kerekedtek felül rajta, mi segített? Kinek, mikor, mi volt a szerepe? Milyen érzései voltak? Mit gondolsz a tananyag kapcsán? Esetleg összefoglalás az alábbi irányított kérdések segítségével ld. 10. sz. segédanyag.

elemzési szempontrendszer	...szín (történelmi színekhez)
Az irodalmi korszak bemutatása, amikor a mű keletkezett, adott korszak stílusjegyei a műben	
A (történelmi) korszak bemutatása, amiben játszódik	
Az alkotó személye	
A mű/a szín keletkezési körülményei	
A műfaji sajátosságok meghatározása, annak jellemzése (eltérő feldolgozások)	
A cím értelmezése	
A cselekmény szerkezetének vizsgálata	
Szereplők jellemzése (főhős, mellékszereplők, elbeszélő és akik még megjelennek)	
Szereplők között lévő konfliktus kibontakozása	
Jelképek és szimbólumok, motívumok a műben	
A szín mondanivalója, tanulsága	
A szín stílusa (hangnem, nyelvezet)	
A szín témájának gyakorisága	
A szín további feldolgozásai	
A szín rád gyakorolt hatása	

10. sz. segédanyag. Szemponttáblázat (saját szerkesztés).

Feldolgozási terv, fejlesztési területekkel a fókuszban

Ebben a részben bemutatásra kerülő rövid feladatleírások célja, hogy bármelyik feldolgozási egységbe beillesztve adott terület fejlesztését indukálják. Tantervi keretek közé egyéni haladási ütemre tekintettel kerülhetnek alkalmazásra, esetleg kiegészítésként fejlesztő foglalkozások alkalmával, ahol már a művel való alapvető ismeretek megszerzése megtörtént. E rész elsődlegesen gyógypedagógus és/vagy fejlesztőpedagógus kompetenciáját feltételezi. Ugyanakkor a feladatok integrálhatók irodalom órai keretek közé, így segíthetik a saját nevelési igényű gyermekek együttnevelését, a közös munkafolyamatok hatékonyságának növelését.

Szociális kompetencia: A menti.com-on létre kell hozni egy szavazást arról, hogy mit jelent a diákoknak a mű. Például: Ha egy szót kellene mondanod az alkotásról, mi lenne az? Mi jut róla elsőként eszedbe? Meghatározható, hogy az első 3 vagy 5 szót írják le. A feladatot mindenki a saját telefonon⁹ egyidejűleg tudja elvégezni. Addig a gyógypedagógus/fejlesztőpedagógus kivetítheti a szöveghőt, amely a jobb alsó sarokban mutatja a válaszadók számát és a megjelölt szavakat. A szavak színe jelzi az egymáshoz való viszonyt, a szavak nagysága pedig az előfordulási gyakoriságot. A feladat gyors és szemléletes, utána grafikon és egyéb megjelenítés is készíthető a szavakból, illetve további feldolgozásra is lehetőséget rejt a szavak „adatbázisa”. Lehet esetleg versenyt hirdetni, kié a legkreatívabb szó, melyik a legtöbbet és melyik a legkevesebbet megemlített szó, ami a diákok eszébe jutott¹⁰.

Testtudatosság: Jelenítsék meg a színek rendezői utasítását! pl. 7. szín: 1. csoport megjeleníti „Konstantinápolyban. Piac néhány ügyelő polgárral. - Középen a Pátriárka palotája, jobbra apácázárda, balra liget. Ádám mint Tankerű, erődús férfikorban más lovagokkal, Ázsiából visszatérő kereszties hadak élén, lengő zászlók s dobszó mellett jó, Lucifer mint fegyvernőke. Estre, később éj.”¹¹ (o.n.). 2. csoport megjeleníti a szerzői utasítást és a 1383-1388 sorokat is. 3. csoportból két diák felolvassa a 1383-1388 sorokat. 4. csoport megjeleníti szerzői utasítás nélkül a felolvasott sorokat. Mindenki a helyzetében marad. 5. csoport végigjárja a megjelenített képeket (arckifejezése-

⁹ Amennyiben erre nincs mód, egyéni ütemben egyenként a táblánál oldják meg a feladatot, vagy informatika terembe célszerű az órát szervezni.

¹⁰ Speciális szükségletek mentén, pl. autizmus esetén a gyermek sajátosságait figyelembe véve!

¹¹ Madách I. Az ember tragédiája 7. szín <https://mek.oszk.hu/00800/00849/html/01.htm#7> (Letöltve: 2025.05.05.)

ket, testtartást stb.) és megfogalmazza tapasztalatait. Természetesen szemléletesebb és nehézségi fokban is eltérő lehetőségek választását a szöveg biztosítja¹².

Figyelem, koncentráció, emlékezet: Bármelyik szereplő vagy esemény főbb ismérveit gyűjtve, összekeverve, esetleg képeket szétvágyva időre összerakást kérni, vagy hiányzó részekkel kiegészíteni, mindezt színekre és egyéni képességekre szabott formában megjelenítve, alkalmazva.

Elvont fogalmak megértése: Írjátok be a Google keresőbe a mű címét! A képtalálatokat megnyitva nézzétek meg, melyik illusztráció miért tetszik (vagy miért nem)! Melyik miért találó? Mit idéz fel számotokra a műből? Milyen színekkel, hogyan éri el ezt az alkotót? Milyen motívumok, eszmék, érzések hogyan jelennek meg? Idézzétek fel, melyik szín történéseit emelték ki egy-egy képen, és az miért jellemző arra a színre ennyire meghatározóan! Hogyan lehetne a képeknek címet adni (ha pl. nem tudod, vagy nem látod a címet, mint feliratot)?

Vizuomotoros készség fejlesztése: Készítsetek bábokat és jelenítsétek meg a választott színek főbb eseményeit, különféle szereplő különféle szempontjából!

Vizuális érzékelés, észlelés: *Jóslás* technikával (Pethőné, 2005, p. 252.) rögzítsék a diákok előzetes elvárásait. Hallgassák meg az alábbi linken¹³ *Karinthy Frigyes: Az emberke tragédiája és más írások* című alkotást Rudolf Péter előadásában (5 óra és 52 perc)! Milyen hasonlóságokat és különbségeket vesztek észre a művek között? Voltak-e ismeretlen szavak az előadásban? Mi volt a tanulsága? Viccesnek találd a hallottakat? Miért igen, miért nem? Jelenítsétek meg az első szín szerzői instrukcióit (néhány tanuló) mások meg találják ki, mit és mikor ábrázolhatnak a többiek. („A mennyekben. Az Úr dicsőtől környezetten trónján. Angyalok serege térden. A négy főangyal a trón mellett áll. Nagy fényesség”¹⁴

Viselkedés és az érzelmi-hangulati élet szabályozására irányuló aktivitás: *Erősségek kártyacsomag*¹⁵ segítségével azonosítsátok saját erősségeiteket. Ezt követően ugyanezeket a kártyákat osszuk szét a mű szereplői között. Készítsétek el/egészsétes ki/bővítsétek az alábbi táblázatot (ld.10. sz. segédanyag)! A táblázatban a szereplők és az egyén erősségei, gyengeségei párhuzamban kerülnek feltüntetésre a műben való előfordulás megjelenítésével és indoklással. További társalgás bontható ki belőle pl. mindig jó-e az őszinteség? Lucifer indítéka mi lehetett?

Tevékenységek közpúság: Készítsetek plakátot a dráma jelentős eseményeinek megjelenítésével! Esetleg szereplők ábrázolása sajátosságok vagy szimbolikus jelentésű tárgyak segítségével, melyet ki kell találni a többieknek.

Logikai-matematikai intelligenciaterület: Melyik korban, milyen történelmi események és hogyan befolyásolják az adott szín sajátosságait? Áthelyezve másik korba a történéseket, hogyan

¹² Felhasználási javaslat specifikusan csoportos fejlesztő óra alkalmával.

¹³ Hangoskönyvek magyarul (2016). Karinthy Frigyes: Az emberke tragédiája és más írások – hangoskönyv. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=7gY1H8vpysg> (Letöltve: 2025.05.11.)

¹⁴ Madách Imre: Az ember tragédiája 1. szín <https://mek.oszk.hu/00800/00849/html/01.htm#1> (Letöltve:2025.05.05.)

¹⁵ Karaktererősségek kártyacsomag, amely tetszőlegesen elkészíthető, alapja a Seligman Positive Education rendszerében a fejlesztési folyamatokat támogató eszköz. „A karaktererősségek Peterson és Seligman (2004) kutatásaihoz kapcsolódnak, akik együtt alkották meg a humán erősségek rendszertanát. Átvizsgálták az erénykatalógusokat arra keresve választ, hogy melyek azok az erények és erősségek, melyek univerzálisak, kultúrától függetlenül mindegyikben megjelennek. Végül, hat erény (ami mozgatja a cselekvést) és huszonnégy erősség adta a taxonómiát, mely operacionalizálását is elvégezték, a VIA karakter kérdőív segítségével. Az erények és az értékek (ami mentén a cselekvés történik) ugyanakkor értékítélettel terhelt kategóriák. Ezért Petersonék azokat az indikátorokat vizsgálták, amiből következtetni lehet arra, hogy mindez működik-e valakiben. Például a bölcsesség egy erény, ennek erősség indikátora a kíváncsiság, ami akár vonásszinten mérhető. Amikor az erősségek működése történik, akkor jó érzés keletkezik, ezek tehát önjutalmazó tevékenységek (pl. ha annak ellenére jelzés történik a pénztáros részére, hogy az anyagi különbözet az egyén javát szolgálná, ez a jó érzés más-kor is hasonló cselekvést generál). (Oláh, 2004, idézi Ladnai, 2022, p. 26.)

változhatna meg a szín cselekménye, logikai felépítése, szerkezete, gondolatmenete, ok-okozati viszonyai?

Mozgás¹⁶: Adj hozzá egy mozdulatot! Körben állnak a diákok. Mindenki mutat egy mozdulatot, a többiek leutánozzák. Balról jobbra haladva a kezdőt követő második ember először az első mozgását, majd a magáét mutatja. A harmadiknak így már hármat kell megmutatni. Köthető a feldolgozott műhöz a végzett mozgás, mert akkor újabb feladatot lehet kitalálni, hogyan kapcsolható a drámához (melyik szín, kinek a cselekedete). Például egy ugrás előtt álló nekirugaszkodás: hol volt? 15. szín: ki tette? Ádám. Érdekes és egyéni asszociációk megbeszélése további perspektívákat adhat.

Általános tájékozottság: Nézz utána, hány előadást élt meg a mű, milyen feldolgozásai vannak! *Tollak közzépen* vagy *Kerekasztal-körforgó* technika (Pethőné, 2005, p. 256.): Mi mindenért lehet fontos az ember számára a múlt? Bevezető kérdés: -Miért fontos a „jelen” az életünkben? A tiédben fontos? Mit jelent a jelen idő a nyelvtanban? (Mit jelent angolul, tudod?) Miért lehet jelentősége a múltnak, jövőnek? (Mindezek a mű vonatkozásában is relevánsak.) Fogalom párosítás (ld. 11. sz. segédanyag) megadott fogalmak párosítása, esetleg saját – műhöz kapcsolódó – fogalmak/meghatározások gyűjtése (PM), majd mások kitalálják, vagy keresztretjévnyszerűen is feldolgozható a feladat. Ekkor kulcsfogalmakat célszerű megadni és a definíciókat előre megbeszélni, hogy mindenki pontosan azokat értse a meghatározásokból. A fogalomalkotás gyakorlására is kitűnő, megfelelő előismeret után. Célszerű egyszerű példán szemléltetni: pl. bicikli – jármű, amely kétkerekű, emberi erővel hajtható.

hit	felsőbbrendű hatalom alá rendelni magunkat és az életünk történéseit
remény	hinni abban, hogy jobb lesz, bízni benne hogy pozitív változás következik be
szabadság	minden kötelezettségtől mentesen létezés, fizikai/erkölcsi/eszmei értelemben

11. sz. segédanyag (saját szerkesztés).

Growth mindset játék

A játék elkészítését Dweck (2006; 2007) munkássága inspirálta. Fordítás és adaptáció során a játék kérdései a témára vonatkoztatva fogalmazódtak meg, és egy A/3-as lapra sárga post-itek kerültek felragasztásra. Ezt követően egy vitaindító színes üzenet került fel a papírlapra a post-itek alá, pl. „A tanulás mindig meghozza a gyümölcsét”. A post-itek eltakarták az üzenetet. Dobókockával történt a dobás, és mindenki kapott egy számot, aki szeretett volna részt venni a játékban. Amelyik számot dobta az egyik fél (óramutató járásával megegyező irányba haladtak a dobással), az vett le egy post-itet a kérdéssel, majd mindenki válaszolt rá. Csoportok esetén az egyéni válaszok közös megvitatása előzi meg a megbeszélést. Fontos csoportosan megvitatni a négy lépés (Dweck 2006; 2007) rögzített gondolkodásmód hangjának azonosítását. Annak felismerése, hogy a kihívások értelmezése között lehet választani, továbbá ismerje fel és fogadja el a beazonosított gyarapodó gondolkodásmódú „hangot”. Ezt követően pedig tegyen lépéseket az új kihívások kitzűzése és elfogadása felé. A kérdések, melyek e folyamatot segíthetik: Mi volt a legutóbbi sikered, amire büszke voltál? Hogyan jegyzed a hibáidat? Mit tanulsz belőlük? Mit tanultál a legutóbbi tévedésedből? Mikor segíttél legutóbb valakinek? (Miért, milyen érzés volt?) Miben vagy a legjobb? Miért? Kitől kértél legutóbb segítséget? (Miért tőle? Segített-e, Miért? Mit érzel ennek kapcsán? stb.). A feladat körültekintéssel alkalmazandó a speciális szükségletek és a csoport összetételének figyelembevételével. Amennyiben szükséges, rávezetésként elő lehet egy-egy kérdést vezetni más kontextusban, és kevésbé direkt módon kerül sor a játékra. Érdemes figyelni és esetlegesen szükség szerint itt is differenciálni.

¹⁶ Olyan sajátos nevelési igény esetén, amely lehetővé teszi a mozgást.

A nyelvtani ismereteket az irodalomba ágyazottan szükséges integrálni, mert tanulásmódszertani szempontból sokkal inkább hatékony az ismeretek beépülése ezáltal. A stílusztika, pragmatika, retorika esetében a nyelvtani témakörök feldolgozása is integráltan történhet. Az egyes témakörök feldolgozási folyamatát a kérdezős szintek mindenképpen meghatározzák, célszerű előre kijelölni, hogy mely gondolkodási művelet megvalósítása a cél az adott tanóra adott részében. Ez kerül az alábbiakban a feldolgozandó műre vonatkoztatva ismertetésre. Az egyes színek sajátosságai különféle módon építhetők be akár a fenti színek, akár további színek tanórai feldolgozásaiba. A kérdésfeltevések megválasztásakor szükséges tudni, hogy mely gondolkodási szint várható el a tanulótól. Ezért az alábbi sémakérdések (lásd a 2. sz. táblázatban) kerültek összegyűjtésre, melyek tetszőlegesen emelhetők be a diákok tanórai tudáselsajátítási folyamatának támogatásához, megkönynyítéséhez, az egyéni szükségletekre tekintettel. A nyelvtani témaköröket direkt és indirekt módon közelíti meg az irodalmi mű feldolgozása, a kérdések az RJR modellbe a tanár/oktató céljai szerint építhetők be. Az alábbi táblázat célja összegyűjteni és iránymutatást adni arra vonatkozóan, hogy mindez hogyan kivitelezhető könnyedén. Az alábbiakban leírt kérdések a fent részletezett színekhez (3. és 15. színek) és további színekhez is útmutatást nyújthatnak a feldolgozáshoz.

Gondolkodási szintek: alapműveletek, emlékezés (stílusztika, retorika, pragmatika) nyelvtani témakörök feldolgozásához: Válaszd ki, melyik stílusirányzatra jellemző a mű? Határozd meg az irodalomtörténeti korszakok időtartamát, készíts számegyenest! Nevezd meg a modernség irányzatait! Sorold fel a színek helyszíneit! Keress a szerzőről készült képet, filmet! Életrajzában találsz-e eseményeket, melyek egy-egy szereplő specifikumainak megjelenését sejtetik? Hogyan ábrázolják az alkotót a korabeli emlékezés eszközeivel?

Gondolkodási szintek: alapműveletek, értelmezés (stílusztika, retorika, pragmatika) nyelvtani témakörök feldolgozásához: Hogyan foglalnád össze Madách stílusát, mondd el saját szavaiddal! Írd át a mű választott színének általad választott részét pozitív kicsengésűre! Válaszd ki a kedvenc énekedet/színedet, add elő saját szavaiddal, jelenítsd meg társaiddal főbb eseményeit! Milyen szavakat használtál? Készíts róla szótárat! Miben más a két szókészlet és mit tesz ez a mű stílusával? Karithy *Emberke Tragédiája* című művével hasonlítsd össze! (A tanár adhat orientáló szempontokat, egyénre szabottan.) Hallgassuk meg a Belga azonos című dalát. Milyen a stílusa? Miért? Mi jellemző erre?

Gondolkodási szintek: alapműveletek, alkalmazás (stílusztika, retorika, pragmatika) nyelvtani témakörök feldolgozásához: Módosítsd a 15. szín szerzői utasításait! Mutasd be Évát! Hol találkozol hasonlítással? Mit mivel és mi alapján hasonlít össze az alkotó? Segít-e, és ha igen, miben segít ezzel neked? Jó-e/könnyebb-e így megérteni a mondanivalóját? Gyűjts napi példákat a saját életedből, pl. elaludtam reggel, mert úgy aludtam akár a bunda! Mit, mivel és mihez, mi alapján hasonlítasz? (Ez egy párhuzam is lehet, ami további kifejtést rejt magába.) A IV. szín első néhány sorának felhasználásával írd Messenger üzenetet egy zsarnoknak különféle stílusban, pl. szemtelen, udvarias, illedelmes stb.

Gondolkodási szintek: magasabb rendű műveletek, elemzés (stílusztika, retorika, pragmatika) nyelvtani témakörök feldolgozásához: Keress kifejezéseket, amelyek érdekesek számodra! Bontsd fel a színt szakaszokra! Mi alapján tudsz szerkezeti egységeket elkülöníteni? Elemezd az egyes szereplők viselkedését az egyes színekben, és készíts jellemváltozásukról jellemgörbét! Állítsd szembe Ádám viselkedését egymással a különféle események hatására! Érvelj Lucifer ellen és mellett a különféle helyzetekben tett viselkedésére tekintettel!

Gondolkodási szintek: magasabb rendű műveletek, értékelés (stílusztika, retorika, pragmatika) nyelvtani témakörök feldolgozásához: Indokold meg/Vitasd meg, hogyan döntene a romantika hőseként Ádám a mű végén? Miért? Bizonyítsd be, hogy Madách műve a modernizmus alkotása! Egyetér-

tesz-e azzal, hogy Madách élete befolyásolta a mű cselekményét, az egyes jellemelek alakulását? Döntsd el, hogy a 3. színben mely érveknek milyen szerepet szán az alkotó! Hallgassuk meg Madách művének egy színet hangoskönyvben, illetve Karinthy *Az emberke tragédiája* című feldolgozását a Youtube segítségével. Szemponttáblázattal hasonlítsuk össze a stíluselemeket, stílushatásokat, retorikai eszközöket!

Gondolkodási szintek: magasabb rendű műveletek, alkotó gondolkodás stilisztika, retorika, pragmatika) nyelvtani témakörök feldolgozásához: Milyen megoldási javaslataid lennének Madách művének másfajta befejezésére? Játssz el, jelenítsd meg saját instrukciók (vagy a csoporttársakéi) mentén! Fogalmazd át a verset politikai beszéddé! Hozzatok létre, vagy jelenítsetek meg *Álló szobrok* vagy *Fohékönyv szobor* technikával a színekből eseményeket!

ÖSSZEFOGLALÁS

Számos színes, képes, átlátható illusztráció és több, ezek elkészítését segítő feldolgozás került ismertetésre a tanulmányban. Meghatározó a segédanyagokban a tárgyi ismeretekre épített játékok használata (Hegedűs, 2021). A feladatok összeállításánál fontos volt, hogy rendszerezett ábrákat tartalmazzon, a gondolkodási szintekre épített feladatmeghatározások történjenek, melyek mozgósítják a kognitív készségeket, képességeket, motívumokat, ugyanakkor az önálló megismerést is támogatják. A témakörök építkeznek a tartalmi szabályozókban rögzített tananyagtartalmakra, ám a diákok életkori sajátosságainak megfelelően a nyelvtan és az irodalom szaktárgy tartalmára is kitérnek. Differenciálási lehetőséget biztosítanak az egyéni haladási tempó és a specifikus szükségletek figyelembevételével. A tananyag épít az IKT eszközökre, de kinyomtatva is lehetőséget biztosít feldolgozásra. Szándékoltan interaktív, motiválásra alkalmas feladatok és feldolgozási módok alkalmazása történt a feldolgozási javaslat során. A készség és képességterületek fejlesztését úgy terveztem, hogy azok személyiségfejlesztő, szociális és érzelmi intelligenciát megmozgató erővel bírjanak. A segédanyagok elkészítésénél fokozott hangsúly kerül arra, hogy kézzelfogható fejlesztési eszköz jöjjön létre a kollégák számára az elmozdulás elősegítéséhez, hogy diákjaik minél inkább át tudjanak kerülni a „fixed mindset” állapotból a „growth mindset” állapotába. Ehhez ugyanakkor hozzátartozik a tanulói munka e szemlélet mentén történő értékelése (a tett és az erőfeszítések méltányolása) is. A segédeszköz elvárja a kompetenciahatárok betartását, ugyanakkor épít a szakemberek (tanár/oktató, gyógypedagógus, fejlesztőpedagógus) együttműködésére.

A téma vizsgálatának további lehetőségei

Hasonló témafeldolgozások elkészítése folyamatban van, például Homérosz és Déry Tibor munkásságának feldolgozását segítő tananyagok, melyek szintén fenti elvek és a tantervi integráció szemléletét, a konstruktivista pedagógia, a befogadóközpontú irodalomtanítás és a pozitív megközelítés gyakorlatának alkalmazását a várják el a tanártól/oktatótól és a gyógypedagógusoktól, fejlesztőpedagógustól. Érdekes és érdemes lenne hatás- és bevélszvizsgálatokat végezni, a munka tudományos értelemben gyakorolt hozadékát láthatóvá tenni a tanulási teljesítmény és hatékonyság tekintetében.

IRODALOMJEGYZÉK

- Anderson, L. W., & Krathwohl, D. R. (Eds.). (2000). *A taxonomy for learning, teaching and assessing: A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives*. Pearson.
- Arató F. (2017). Az értékes gyermek – az értékelés negyedik dimenziója egy lehetséges fogalmi keretrendszer vázlata. *Autonómia és Felelősség Neveléstudományi Folyóirat*, 3(1-4), 5–31. URL: <https://pea.lib.pte.hu/server/api/core/bitstreams/3b7d4252-0c5f-49f0-a0cd-668956fc4034/content> (Letöltve: 2025.05.05.).
- Covington, M. V. (2000). Goal theory, motivation, and school achievement: An integrative review. *Annual Review of Psychology*, 51, 171–200. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.51.1.171>
- Duckworth, A. L., Peterson, C., Matthews, M. D., & Kelly, D. R. (2007). Grit: Perseverance and passion for long-term goals. *Journal of Personality and Social Psychology*, 92(6), 1087–1101. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.92.6.1087>
- Dweck, C. S. (2006). *Mindset: The new psychology of success*. New York: Ballantine Books.
- Dweck, C. S. (2007). The perils and promises of praise. *Educational Leadership*, 65, 34–39.
- Gordosné Szabó A. (2012). A gyógypedagógia fogalmáról. In Gordosné Szabó A. *Bevezető általános gyógypedagógiai ismeretek* (pp. 17–77). Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Grant, H., & Dweck, C. S. (2003). Clarifying achievement goals and their impact. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(3), 541–553. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.85.3.541>
- Kőpatakiné Mészáros M. (2004). Közben felnő egy elfogadó nemzedék. *Új Pedagógiai Szemle*, 2004 február. URL: <https://epa.oszk.hu/00000/00035/00079/2004-02-be-Kopatakiné-Kozben.html> (Letöltve: 2025.05.05.).
- Ladnai A. (2022). A „Pozitív pedagógia” lehetséges útjai. *Autonómia és Felelősség Neveléstudományi Folyóirat*, 4(1-4), 25–47. <https://doi.org/10.15170/AR.2018-19.4.1-4.2>.
- Mangels, J. A., Butterfield, B., Lamb, J., Good, C., & Dweck, C. S. (2006). Why do beliefs about intelligence influence learning success? A social cognitive neuroscience model. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 1(1), 75–86. <https://doi.org/10.1093/scan/nsl001>
- Maul Cs., & Pethőné Nagy Cs. (2008). *ESzék és látomások a romantikus lírában és drámában Szövegértés-Szövegalkotás*. Educatio Kht.
- Madách I. (én.) Az ember tragédiája <https://mek.oszk.hu/00800/00849/html/01.htm#1> (Letöltve: 2025.01.26.).
- Mesterházi Zs. & Szekeres Á. (szerk.). (2019). *A nehezen tanuló gyermek iskolai nevelése*. ELTE BGGyK.
- Mesterházi Zs. (2007). Változik-e a gyógypedagógia identitása? *Iskolakultúra*, 10(2), 150–163. URL: http://epa.oszk.hu/00000/00011/00116/pdf/iskolakultura_EPA00011_2007_06_07_150-163.pdf (Letöltve: 2025.05.05.).
- Mueller, C. M., & Dweck, C. S. (1998). Praise for intelligence can undermine children's motivation and performance. *Journal of personality and social psychology*, 75(1), 33–52. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.75.1.33>
- Nagy J. (2000). *XXI. század és nevelés*. Osiris Kiadó.
- Nahalka I. (1997). Konstruktív pedagógia - egy új paradigma a láthatáron (I.). *Iskolakultúra*, 7(2), 21–33. URL: <https://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/view/18544> Letöltve: 2025.05.14.
- Nahalka I. (2013). Konstruktivizmus és nevelés. *Neveléstudomány | Oktatás – Kutatás – Innováció*, 1(4), 21–33. URL: <https://ojs.elte.hu/nevelestudomany/article/view/6362> Letöltve: 2025.05.14.
- Norrish, M. J. (2015). *Positive Education – The Geelong Grammar School Journey / Series of positive psychology*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198702580.001.0001>
- Oláh A. (2004). Mi a pozitívuma a pozitív pszichológiának? *Iskolakultúra*, 14(11), 39–47. URL: https://epa.oszk.hu/00000/00011/00087/pdf/iskolakultura_EPA00011_2004_11_039-047.pdf Letöltve: 2025.05.14.

- Pajor G. (2015). „Gyorsabban, magasabbra, bátrabban” – De hogyan? Teljesítménymotiváció iskolai környezetben. *Iskolapszichológia Füzetek*, 34., ELTE Eötvös Kiadó. URL: https://www.eltereaider.hu/me-dia/2015/11/IP34_READER.pdf (Letöltve: 2025.05.05.).
- Papp G. (2003). Tanulói kooperáció a tanulásban akadályozott gyermekek integrált oktatásában. *Gyógypedagógiai Szemle*, 31(3), 161–169. URL: https://epa.oszk.hu/03000/03047/00023/pdf/EPA03047_gyosze_2003_3.pdf
- Peterson, C., & Seligman, M. E. P. (2004). *Character strengths and virtues: A handbook and classification*. Oxford University Press; American Psychological Association.
- Pethőné Nagy Cs. (2005). *Módszertani kézikönyv*. Korona Kiadó. URL: https://ofi.oh.gov.hu/sites/default/files/attachments/modszertani_kezikonyv_001-372.pdf (Letöltve: 2025.05.05.).
- Sanda I. D. (2019). *Szociális készségfejlesztés leendő mérnököknek*. Óbudai Egyetem TMPK.
- Seligman, M. E. P., & Adler, A. (2018). Positive Education. In J. F. Helliwell, R. Layard, & J. Sachs (Eds.), *Global Happiness Policy Report: 2018* (pp. 52–73). Global Happiness Council. URL: <https://ppc.sas.upenn.edu/sites/default/files/posedseligmanadler.pdf> (Letöltve: 2025.05.05.).
- Sheldon, K. M., & Elliot, A. J. (1999). Goal striving, need satisfaction, and longitudinal well-being: The self-concordance model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76(3), 482–497. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.76.3.482>
- Snyder, C. R., Hoza, B., Pelham, W. E., Rapoff, M., Ware, L., Danovsky, M., Highberger, L., Ribinstein, H., & Stahl, K. J. (1997). The development and validation of the Children’s Hope Scale. *Journal of Pediatric Psychology*, 22(3), 399–421. <https://doi.org/10.1093/jpepsy/22.3.399>
- Szekeres Á. (2007). Szempontok a tanulásban akadályozott gyermekek (gyógy)pedagógiai segítéséhez. In Bollókné Panyik I. (szerk.), *Gyermekek – nevelés – pedagógusképzés 2007*. (pp. 51–64). Trezor Kiadó.
- Tomlinson, C. A. (1999). *The differentiated classroom: Responding to the needs of all learners*. Association for Supervision and Curriculum Development (ASCD). URL: <https://rutamaestra.santillana.com.co/wp-content/uploads/2020/01/The-Differentiated-Classroom-Responding-to-the-Needs.pdf> (Letöltve: 2025.05.05.).
- Vass J. (2000). Madách Imre: Az ember tragédiája feldolgozása. URL: <https://vassjudit.hu/wp-content/uploads/2019/12/MADÁCH-AZ-EMBER-TRAGÉDIÁJA-értelmezés.pdf>. (Letöltve: 2025.01.26)

The tragedy of man with a development focus possibility of processing for SNI and BTMN students in an integrative vocational high school

ABSTRACTS

The problem statement of the work is based on the fact that the proportion of pupils with SNI and BTMN diagnoses in public education is increasing year by year. This is not fully addressed effectively. There is a need to create a development toolkit that can easily be used by teachers and others to make everyday improvements.

According to the author, the development of skills and abilities embedded in the content of the Hungarian language and literature subject can be achieved most effectively by integrating the individual topics into the subject. In the present study, the drama *The Tragedy of Man* by Imre Madách is discussed.

The resource includes problem-posing questions and skill-building tasks based on the RJR model and Bloom's taxonomy, as well as complete lesson plans for use in an integrated classroom, providing opportunities for differentiation and ensuring individual pace of progress, with the role of modified learning management techniques and the presence of optimal challenge in relation to the individual abilities of the students. In the preparation of the toolkit, a strong emphasis is placed on the creation of a tangible development tool to facilitate the move from a "fixed mindset" to a "growth mindset". At the same time, this involves evaluating the work of the learner along these lines (appreciation of what has been done and of the efforts made).

It would be interesting and worthwhile to carry out impact and impact studies, to examine the possible impact on learning performance and knowledge effectiveness, thus providing evidence of the scientific effectiveness of the work.

Keywords: teaching aids, development focus, growth mindset, RJR model, Bloom's taxonomy

1.sz. melléklet

A téma órán belüli felosztása	didaktikai feladatok	fejlesztési területek	ismeretanyag, fogalmak	módszerek, munka-formák	szemléltetés	megjegyzések
4.szín Ráhangolódás (tanár, oktató)	motiválás, aktivizálás, érthetőség, fokozatosság, rendszeresség, szemléletesség, differenciálás	anyanyelvi kommunikáció, kezdeményező és vállalkozási készség, hatékony önálló tanulás támogatása	érvek, előzetes ismeretek a témában	EM, PM, FOM munkáltatás, megbeszélés, rendszerezés	1. és 2. sz. segédanyag	Eltérő szükségletek mentén választott munkaforma (direkt és indirekt kérdések), differenciálási lehetőség (mennyiségi és minőségi). Speciális nevelési igény 2. sz. segédanyag, egyéni időkerettel dolgozik.
Jelentésteremtés	példák elemzése fogalmi jegyek meghatározása fogalom értelmezése új ismeret alkalmazása	rendezés, olvasás, szövegértés, kommunikáció, figyelem, emlékezet, ráismerő készség, kreatív gondolkodás, íráskészség, képzelet	egyeduralom természete, érzelmek szerepe, viszonyrendszerek (nő-férfi, néphatalom)	CSM, tanári kalauz, lyukas szöveg, kreatív írás, munkáltatás, szemléltetés, feladatlap kitérés	3. és 4. sz. segédanyag	Speciális nevelési igény 2. sz. segédanyag, egyéni időkerettel dolgozik. Egyénileg vagy szükségletei szerinti csoportban. megfelelően differenciáltan.
A 4. szín néhány jellegzetessége: Egyiptomban játszódik, a rabszolgatartó társadalom sajátosságait jeleníti meg, Ádám Fáraó, Éva rabszolga, Lucifer miniszter, az eszmerendszere a hatalom és az egyéni dicsőség viszonyát járja körül. Stilisztika, pragmatika, retorika feladatai színspecifikusan használhatók.						
Reflektálás	gyakorlás, visszacsatolás, megerősítés, összefoglalás, rendszerezés, értékelés	rendszerezés, kritikai attitűd, kreatív gondolkodás, íráskészség	távírási stílus, hivatalos levél, SMS, törvény, használati utasítás	CSM, egy témáról különböző szerepekben	(esetlegesen a tanár saját készítésű anyaga)	Speciális nevelési igény is bekapcsolódik (akár homogén akár heterogén) csoportokba, szükség esetén további egyéni segítséggel, amit előre megkap a pedagógustól.
A fejlesztési területekkel a fókuszban című részből feladatok (fejlesztőpedagógus, gyógypedagógus) a színre szabottan, speciális igények mentén egyéni adaptációval alkalmazhatók.						
15. szín Ráhangolódás (tanár, oktató)	motiválás, aktivizálás, érthetőség, fokozatosság, rendszeresség, szemléletesség, differenciálás	anyanyelvi kommunikáció, íráskészség, szociális kompetencia	szabad akarat, fejlődés, kétség, remény	PM, ötletbörze, T- táblázat	(esetlegesen a tanár saját készítésű anyaga)	Minőségi differenciálás, heterogén páros munka. Speciális szükséglet esetén tanári segédanyag az elvont fogalmak megértését segítő.
Jelentésteremtés	aktivizálás, érthetőség, fokozatosság, rendszeresség, szemléletesség, differenciálás	kommunikáció, figyelem, emlékezet, ráismerő készség, kreatív gondolkodás, íráskészség, képzelet	kérdésfeltevésekre válasz: remény, lázadás, küzdelem, hit és a mű zárásának lehetőségei	CSM, vándorló csoportok technika	4 kérdés a terem eltérő pontjaira elhelyezve, 5., 6., 11. sz. segédanyag.	Speciális szükséglet esetén a segédanyag segít a főbb tartalmi részek áttekintésében, a lényegi információ kiemelésében (pl. Vass, 2000). Egyénileg és/vagy homogén csoportban is végezhető a megoldás. Csoportba kapcsolódás is lehetséges, a gyermektől függően. A 6. sz. segédanyag akár mindenki számára elvégezhető, a felhasznált időkeret tekintetében.

A 15. szín főbb jellegzetességei: Bibliai szín, Ádám-Éva-Lucifer hagyományos szerepekben, fő kérdéskör a remény, a gyermek általi jövőkép, az Isteni hatalommal kapcsolatos viszony belátása, megélése. Stilisztika, pragmatika, retorika feladatai színspecifikusan használhatók.						
Reflektálás	kritikai attitűd, megértési szintekre történő eljutás ellenőrzése, rendszerezés, értékelés	rendszerezés, kritikai attitűd, kreatív gondolkodás, kommunikáció	megvitatás, diszkusszió	PM, FOM, EM – kockázás, eszmecsere	elkészített munkák, esetleg a kocka	6. sz. segédanyag segítségével gyűjtési jelleggel egyszerű információk visszakeresése is kérhető, egyéni haladási ütem figyelembevételével.
A fejlesztési területekkel a fókuszban című részből feladatok (fejlesztőpedagógus, gyógypedagógus) a színre szabottan, speciális igények mentén egyéni adaptációval alkalmazhatók.						
Összefoglalás Ráhangolódás	aktivizálás, érthetőség, rendszeresség, szemléletesség, differenciálás	hatékony önálló tanulás támogatása, figyelem, emlékezet, ráismerő készség, íráskészség	Eddig elsajátított ismeretek.	EM- TTM táblázat	Belga dal-szöveg meghallgatása, kinyomtatása, színes eszközök biztosítás	Eltérő ütem esetén támogatásként a szempontok adása: pl. színek száma piros aláhúzás, kék a színekben a nevek, fekete a helyszínek, zöld pedig a szín cselekményét összefoglaló kulcsszavakat jelölje.
Jelentésteremtés	motiválás, aktivizálás, érthetőség, fokozatosság, rendszeresség, szemléletesség, differenciálás	figyelem, emlékezet, ráismerő készség, kreatív gondolkodás, íráskészség, képzelet	Emberpár helyzete, léthez való viszony megítélése, önértékelés	EM, PM, CSM Idézetkeresés, Karaktertáblázat	7. sz., 8. és 9. sz. segédanyagok	A munkaforma a szükségletek szerint megválasztható. Egyéni szükséglet és tanulástámogatás a Wordwall és az Okosdoboz feladatokkal is nyújtható.
Reflektálás	példák elemzése fogalmi jegyek meghatározása fogalom értelmzése új ismeret alkalmazása	rendszerezés, kritikai attitűd, kreatív gondolkodás	Karakterek és jellemelek, tézis-antitézis-szintézis, alapvető strukturális és tartalmi szempontok áttekintése.	EM, FOM, PM, TTM tábla kiegészítése	10. sz. segédanyag, esetleg jelmez-terv vagy színpad-terv (hf is lehet)	Esetleg kreatív feladat is adható, amennyiben szükséges itt még a (homogén vagy heterogén) differenciálás, vagy a tudatos munkaszervezési mód megválasztása.
A fejlesztési területekkel a fókuszban című részből feladatok (fejlesztőpedagógus, gyógypedagógus) a színre szabottan, speciális igények mentén egyéni adaptációval alkalmazhatók. Stilisztika, pragmatika, retorika feladatai színspecifikusan használhatók.						